

O NOUĂ UNITATE A MUZEULUI DE ISTORIE A ORAȘULUI BUCUREȘTI: MUZEUL POMPIERILOR DIN FOIȘORUL DE FOC

de MATEI IONESCU

În ziua de 17 septembrie 1963 a avut loc inaugurarea unei noi unități muzeale din Capitală: Muzeul Pompierilor, secție a Muzeului de istorie a orașului București. Trebuie subliniat dintru început că odată cu abordarea unei teme noi în muzeografia românească, noua unitate culturală are și darul de a fi prilejuit valorificarea unei clădiri interesante nu atât prin vechimea ei (numără numai șapte decenii) cât prin puterea de evocare a peisajului și istoriei Bucureștilor de altădată.

Printre numeroșii vizitatori care au pășit pragul noului muzeu, nu puțini au fost aceia care au rețut momente emoționante din viața lor personală, din viața cartierului și a orașului. Într-adevăr, prin rosturile lui trecute, prin înfățișare și dimensiuni, prin evenimentele petrecute înăuntrul ca și în afara zidurilor sale, Foișorul de Foc se integrase într-atât în atmosfera vechiului București, încât este de neconceput o evocare a peisajului urbanistic și a vieții cotidiene de la sfârșitul veacului trecut și începutul celui actual, fără menționarea acestui edificiu, martor și, într-un fel, participant la atâtea întâmplări dramatice din trecut. Elementele fundamentale și silueta vechii construcții a Foișorului au fost păstrate și în prezent. Vizitatorii constată însă, comparând macheta Foișorului vechi cu aceea a Foișorului actual, că, mai ales, interiorul a fost supus unei ample renovări, menite să înlesnească o prezentare a exponatelor, corespunzătoare scopului propus.

Foișorul actual are 6 etaje, spre deosebire de vechea clădire care era împărțită în 3 etaje (în locul actualelor nivele 4, 5, 6 era instalat un cazan imens de apă cu o capacitate de 72 vagoane). Avînd în vedere configurația turnului și înălțimea lui apreciabilă, tematica muzeului este dispusă cronologic în acest sens invers față de succesiunea etajelor, astfel că vizitatorii, urcați cu ascensorul pînă la etajul 6, vizionează muzeul coborînd pe scară, prin opriri succesive la fiecare etaj, și termină vizionarea la parter.

Nivelele 6, 5 și 4 prezintă momente din istoricul pompierilor și al pazei contra incendiilor în general, din cele mai vechi timpuri pînă la insurecția-

armată din august 1944, iar nivelele 3, 2 și 1 înfățișează modul de rezolvare a problemei pazei contra incendiilor în anii regimului democrat-popular.

Parterul, în afară de mobilierul obișnuit al holurilor conține și expozate: macheta vechiului foișor, planul dispunerii temelor pe etajele actualei clădiri, precum și o colecție de drapele istorice ale pompierilor militari și voluntari din țara noastră.

Începînd vizionarea de la etajul 6 publicul face un scurt popas pe balconul circular al Foișorului de unde i se desfășoară o impresionantă priveliște a Bucureștiului actual, în care grandioasele construcții ale epocii socialiste se îmbină armonios cu vechile monumente de arhitectură înălțate de generațiile trecute.

Etajul 6, prima sală a muzeului, cuprinde expozate care marchează unele din etapele mai importante străbătute de om în vremurile îndepărtate în lupta contra acțiunii distructive a focului; sînt vizibile strădaniile minții omenești de a birui condițiile neobișnuit de grele din societățile cu clase antagoniste.

Aflați la început sub dominația acestei uriașe forțe elementare a naturii — așa cum arată una din lucrările de pictură monumentală — oamenii din vechime au reușit să obțină cea dintîi victorie asupra focului, reușind să-l producă ei înșiși. O lucrare în ceramică executată după unul din cele mai vechi documente iconografice, înfățișează acest moment crucial în dezvoltarea societății omenești, însoțită și de binecunoscuta apreciere făcută de Friedrich Engels asupra importanței descoperirii focului. După această introducere se intră în tema propriu-zisă a muzeului enunțîndu-se ideea lui fundamentală și anume că în același timp cu utilizarea focului pentru dezvoltarea forțelor de producție, omul s-a străduit să găsească și mijloacele de luptă împotriva acțiunii stihnice, negative, a acestuia, mijloace care sînt îndestuitul legate de gradul de dezvoltare a forțelor și relațiilor de producție, de natura fiecărei orînduiri social-economice.

Și, într-adevăr, muzeul demonstrează între altele cum, treptat, aceste mijloace au evoluat de la modestele *siphones* (burdufuri de piele) de pe timpul Romei republicane, pînă la puternica mașină de luptă a zilelor noastre, auto-tunul, făurit de industria Romîniei socialiste. Însă, chiar și pentru etajul 6, care expune cronologic numai pînă către mijlocul veacului trecut, această evoluție este concludentă. Fiindcă, oricît de modeste ni s-ar părea mijloacele folosite în vremurile îndepărtate, totuși expunerea lor constituie un omagiu adus acelor oameni care au biruit întunecimile timpurilor vechi, și au contribuit, atît cît le permiteau condițiile de atunci, la o operă valoroasă din punct de vedere tehnic-științific și etic. Vizitatorul poate cunoaște astfel utilajul fabrilor, centonariilor și nocturnilor — pompierii Daciei romane —, pompa lui Ctesibios reconstituită după descrierea lui Vitruvius, pompa perfecționată de Heron, pompa lui Iacob din Besson, pompele cu „gît de barză” și în sfîrșit prima pompă cu furtun de pînză, inventată la sfîrșitul secolului al XVII-lea de Ian van der Heyde. Firește că proiectarea jetului de apă la distanță, a fost încă din vechime considerată ca principala armă de luptă contra incendiilor, însă ea nu a fost, desigur unica. Omul a trebuit să dezlege multe alte taine ale focului și în primul rînd să dea răspuns la două întrebări care-l frămîntaseră încă de la începuturile vieții lui conștiente: ce este focul? ce este focul din ceruri, trăsnetul, care a îngrozit atîția oameni și a aprins imaginația atîtor generații? Celor care au dat dezlegarea acestor taine, lui Lavoisier, Lomonosov și lui

Franklin, inventatorul paratrăznetului, le este consacrat un stand al primei săli, în semn de cinstire a operei lor.

Așa cum arată unul din texte, cele mai puternice și uneori chiar singurele mărturii ale pazei contra incendiilor din trecutul îndepărtat, sînt vechile observatoare de foc existente sau amintite în documente. O compoziție în ceramică înfățișează cîteva vechi turnuri feudale, dispărute sau încă în ființă pe teritoriul țării, între care vestitul turn al Colței așa cum arăta el înainte de marele cutremur din 1802, turnul Golia din Iași sau turnul Sfatului din Brașov. O hartă indică locurile unde erau așezate foișoarele, azi dispărute, ale Bucureștiului feudal.

Fără îndoială că tot ceea ce oamenii reușiseră de-a lungul veacurilor, reprezenta încă foarte puțin; distrugerile focului —, datorite atît războaielor, răscoalelor și altor manifestări ale contradicțiilor din orînduirea sclavagistă și cea feudală, cît și înapoierii în tehnica construcțiilor sau neglijenței și nivelului general de cunoștințe încă scăzut — erau încă departe de a fi evitate sau măcar limitate cu mijloacele tehnico-organizatorice pe care oamenii le puteau folosi. În această sală sînt expuse vestigii originale, ale marilor incendii din trecutul îndepărtat al țării noastre. Între altele apare și o mărturie emoționantă, o piesă care amintește celor de azi zilele cumplite și glorioase ale lui noiembrie 1595, atunci cînd, în fața contraofensivei victorioase a lui Mihai-Viteazul, Sinan-Pașa în retragere, a aruncat în aer palanca de la Radu-Vodă și a declanșat astfel incendierea întregului oraș; este un vas ars, descoperit recent cu prilejul săpăturilor arheologice de la Radu-Vodă în stratul incendiului din noiembrie 1595. Alăturat, pot fi vizionate și alte piese, amintind de marile focuri din țara noastră, între care și relatarea călătorului francez, contele de Lagarde, martor ocular al incendiului din decembrie 1812 de la Curtea Nouă Domnească din Dealul Spirii. Mărturia acestuia este interesantă și prin modul elogios în care scrie despre pompierii noștri (termenul aparține autorului, pe atunci nefiind încă încetățenit la noi) care luptau cu curaj împotriva flăcărilor. Acești oameni erau desigur tulumbagii, în rîndul cărora se aflau numeroși meșteri zidari, dulgheri, fierari și hornari; breslele de meșteșugari reprezentau dealtfel — așa cum se specifică în muzeu — baza intervențiilor la incendii în orînduirea feudală, așa cum tot colegiile de meseriași, fabri și centonarii, păziseră cîndva, de mult, orașele Daciei romane de flagelul incendiilor.

Către mijlocul secolului al XIX-lea, odată cu prefacerile care anunță victoria modului de producție capitalist, procesul de dezvoltare sub toate aspectele a orașelor, impune și o reorganizare corespunzătoare a serviciului de pază contra incendiilor. În cadrul operei de reînființare a forțelor armate naționale, sînt constituite la Iași și București, respectiv în 1835 și 1845, primele organizații militare de pompieri. Cu această temă începe expunerea în sala următoare a muzeului de la etajul 5; apar aci, între altele, proiectele de înființare a roatei de pojarnici din Iași și a roatei de pompieri a orașului București care, vorbesc nu numai despre evenimentul în sine, ci aduc și informații prețioase asupra stadiului organizării pompieristice în epoca respectivă. Este evident un nivel superior din punct de vedere tehnic-organizatoric față de cel din ultimele decenii ale dominației turco-fanariote, însă mlădițele acțiunii de modernizare răsar pe un teren care amintește încă la tot pasul trecutul greu și apăsător. Orașele păstrează nu numai aspectul

exterior, ci și tehnica edilitară a epocii trecute ; în asemenea condiții, marile incendii din această epocă sînt pe deplin explicabile.

Între aceste dezaastre un loc aparte este consacrat în muzeu, marelui foc din 23 martie 1847, incendiu care a distrus, precum se știe, întreaga parte centrală și răsăriteană a Bucureștilor. Aquarela lui Mustakov, planul original al părții din oraș arse, executat de Rudolf Boroezyn, relatarea în versuri a dezastrului tipărită în 1854 de Anton Pann, sînt completate în expoziție cu urme materiale, piese originale, descoperite recent, datorită săpăturilor arheologice de la Piața de Flori, în stratul incendiului din martie 1847.

Caracteristice pentru această sală a muzeului sînt însă alte momente din istoria pompierilor romîni. Sînt momentele în care ei au lăsat pentru un timp deoparte uneltele lor obișnuite de luptă împotriva focului și au luat în mîini armele pentru libertatea patriei. De aceea, cum era și firesc, sala 5 este în mare parte consacrată amintirii ostașilor roatei de pompieri a orașului București care au luptat și au căzut eroic la 13 septembrie 1848 în memorabila bătălie din Dealul Spirii. Este un punct central al muzeului în care sînt adunate mărturii elocvente privind antecedentele, desfășurarea propriu-zisă ca și urmările evenimentelor de la 13 septembrie 1848. Expozatele acestei părți sînt în relief cîteva idei de bază și anume :

— că încă înainte de 13 septembrie 1848, roata de pompieri a Bucureștilor se manifestase ca una din cele mai credincioase unități din armata romînă față de guvernul revoluționar provizoriu mai cu seamă în clipele de grea cumpănă ale comploturilor contrarevoluționare din 19 și 28—30 iunie 1848 ;

— că în rîndurile roatei de pompieri se făcuse încă mai de mult resimțită acțiunea politică a unor ofițeri revoluționari colaboratori apropiați ai lui Nicolae Bălcescu ;

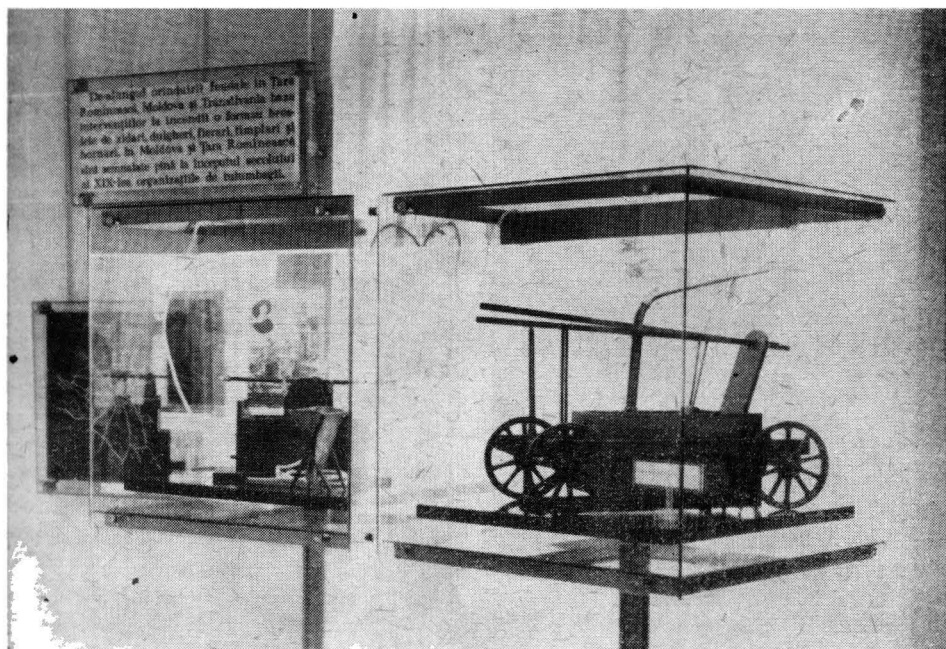
— că în toate momentele hotărîtoare ale revoluției, și cu atît mai mult în zilele grele ale lui septembrie 1848, roata de pompieri și acel admirabil popor bucureștean, elogiât cu atîta stimă și dragoste de Bălcescu, au format un singur corp ; că, înfrățiți în luptă și în moarte, ostașii și poporul au creat revoluției un final eroic, a cărui amintire răscolitoare, glorioasă, va trăi deapururi în paginile istoriei noastre ;

— că sfîrșitul dramatic și sîngeros al bătăliei din Dealul Spirii a găsit totuși supraviețuitori cu armele în mîini, plecînd, sub conducerea sublocotenentului-erou Dincă Bălășeanu, să lupte mai departe, pe alte meleaguri, pentru cauza revoluției, pentru onoarea și libertatea poporului romîn.

Evenimentul, așa cum arată documentele expuse, a avut epiloguri la intervale de timp foarte inegale : în 1849 ancheta făcută de organul suprem al contrarevoluției — Înalta Curte Criminalicească — printre supraviețuitorii roatei de pompieri rămași în țară ; în 1860, legea semnată de Alexandru Ioan Cuza pentru acordarea de recompense onorifice și materiale participanților la bătălie ; în 1901 inaugurarea monumentului din Dealul Spirii în prezența veteranilor de la 1848 ; în 1908 cea de a 60-a aniversare a bătăliei cu participarea ultimilor supraviețuitori.

În sfîrșit, sala 5 cuprinde evocarea unei pagini pînă acuma mai puțin cunoscute din istoria pompierilor : participarea acestora ca ostași artileriști la operațiile militare ale războiului de independență. Este vorba de cele 9 baterii teritoriale create în 1872, din rîndul cărora s-au constituit în vară și toamna anului 1877 bateriile active de pompieri trimise pe teatrul de

operațiuni de dincolo de Dunăre, precum și în bateriile de coastă de pe țărmul fluviului, cele mai multe concentrate, după cum se știe, în fața Vidinului, puternica fortăreață otomană din sectorul danubian. Între alte expozate apar în acest colț al muzeului, fotografiile ofițerilor din divizionul de pompieri București al artileriei teritoriale, precum și portretul căpitanu-

Aspect din Muzeul Pompierilor
Vedere din sala 1. Machetele unor pompe din secolul al XVII-lea

lui de pompieri Gheorghe Lupașcu, comandant de baterie, erau în luptele de la Plevna.

Întorși de pe cîmpurile de bătălie, pompierii militari și-au reluat vechea ocupație, însă noile condiții istorice ale perioadei postbelice ridică, în toate sferile de activitate, probleme noi și reclamă rezolvări noi. Căci dezvoltarea mării industrii capitaliste și a comerțului de materii prime (între care e interesant de subliniat că la noi predominau tocmai cele inflamabile ca: cerealele, cheresteaua, petrolul), duc în mod inevitabil la creșterea populației urbane, la înmulțirea construcțiilor de locuințe, depozite, gări, întreprinderi și instituții. Face față serviciul de incendiu acestor noi cerințe, mereu crescînde? Curajul, destoinicia, îndemînarea i-au caracterizat mereu pe pompierii noștri din trecut (un ordin de zi pe oștire dat de Cuza, expus în muzeu, elogia de pildă comanda de pompieri a Capitalei care, la o inspecție izopinată, a fost gata pentru intervenție în numai 2 minute de la darea alarmei). Însă disproporția între calitatea materialului uman și calitatea utilajului, spre a nu mai vorbi de cantitatea cu totul insuficientă a acestuia, creștea în loc să scadă. Expozatele de la nivelul 4 pun în

valoare tocmai această idee fundamentală : pe de-o parte bravura și sacrificiul eroic al pompierilor, pe de o altă parte incapacitatea și dezinteresul regimului capitalist-moșieresc pentru o organizare a prevenirii și lichidării incendiilor care să corespundă noilor cerințe ale dezvoltării urbanistice și, se poate adauga, noilor posibilități bugetare ale statului. Între alte documente expuse în această sală, există și o circulară din decembrie 1926 a Ministe-

Aspect din sala 6

Vedere parțială a sălilor 4 și 5

rului de Interne în care prefectii județelor sînt chemați a sprijini loteria instituită ca urmare a unor mari incendii în cursul cărora se învederase dotarea cu totul insuficientă a pompierilor. Guvernul de atunci găsise deci soluția problemei nu în alocări bugetare și în alte măsuri organizatorice, ci în apelul la bunăvoința și buzunarele particularilor. Era evident, un paleativ. Așa se face că utilajul pompierilor folosit în ajunul celui de al doilea război mondial reprezenta o alcătuire pestriță în care ponderea principală aparținea pompei manuale Knaust model 1882, pompei cu aburi Merryweather model 1895, ca și primelor tipuri auto, învechite, ale firmei Magirus din Ulm. Dealtfel, prima auto-pompă cisternă fusese adusă în țară abia în august 1923. Pe străzile orașelor circulau, pînă spre 1930, sacagii, secundanți ai pompierilor la incendii.

Consecințele acestor stări de lucruri, au fost, așa cum arată statisticile, textele și diapozitivele de la etajul 4, dezastruoase. Vizitatorii mai vîrstnici reîntîlcesc în această sală a muzeului marile tragedii de la Moreni, de la Buzău, Bacău sau Dioști ; ei revăd, după decenii, flăcările ce au mistuit teatrul „Vox“, Muzeul Militar, ca și cadavrele carbonizate ale copiilor arși de vii în biserica de la Costești.

În această suită tragică, răsar ca din mijlocul ruinelor fumegînde, numele unor ostași ai focului astăzi dispăruți. Este un panou de onoare, iluminat, așezat în centrul sălii și consacrat unor ostași ai trupelor de pompieri căzuți în flăcări între anii 1924—1935. Alături de lista care conține numele celor decedați, data și împrejurările morții, sînt reproduse necroloagele, impresionante, ale unora dintre ei.

Memoria celor care, chiar și în condițiile vitrege ale lumii vechi, și-au pus măestria și curajul în slujba cauzei nobile a ocrotirii vieții oamenilor și a bunurilor create prin munca omenească, este prezentă în această sală și prin altfel de exponate. Sînt unelte, coifuri și mai ales trofee cîștigate la concursuri de asociațiile de pompieri voluntari din Transilvania, înființate, cele mai multe, în al optulea deceniu al secolului trecut.

Sala următoare a muzeului, nivelul 3, începe prin prezentarea unor aspecte din zilele istorice ale insurecției armate din august 1944, moment hotărîtor din viața poporului român, începutul revoluției populare din țara noastră. Diapozitivele înfățișează scene de luptă în care apar ostași și muncitori din formațiunile patriotice, care, răspunzînd cu patriotism fierbînt la chemarea Partidului Comunist Român, au ridicat armele pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist. Alături de toți ostașii armatei romîne, alături de întregul popor, pompierii militari și-au adus și ei contribuția la victoria insurecției armate. O hartă luminată a operațiunilor militare din august 1944 de pe teritoriul Capitalei, indică, prin însemnul armeei, locurile unde subunitățile Batalionului de Pompieri București au colaborat cu celelalte unități ale armatei și cu formațiunile de luptă patriotice, la lichidarea rezistenței trupelor hitleriste.

Ca în toate domeniile de activitate, și în domeniul pazei contra incendiilor revoluția populară a creat o situație nouă, fundamental deosebită față de cea existentă în regimul burghezo-moșieresc. Marile transformări petrecute în acest sector de activitate în anii puterii populare, sînt amplu oglindite în sălile 3, 2, 1, ultimele etaje ale muzeului. Prin sistemul de expunere bazat îndeosebi pe iluminarea succesivă a panourilor și pe prezentarea succesivă, automată, a diafilmelor, dar mai ales prin conținutul exponatelor, vizitatorul acestor săli rămîne cu o puternică impresie despre felul cum este astăzi organizată apărarea vieții oamenilor și a bunurilor poporului de primejdia incendiilor. El capătă nu numai un sentiment de siguranță, ci și cunoștințe noi, apte de a fi folosite, traduse în practică, la locul său de muncă sau de locuit, pretutindeni unde s-ar ivi primejdia focului.

Accentul care se pune astăzi pe munca de *prevenire* a incendiilor, aspect aproape complet neglijat în regimul capitalist-moșieresc, apare clar și în concepția care a stat la baza organizării acestei părți din muzeu. Într-adevăr, două din cele trei săli care oglindesc modul de rezolvare a pazei contra incendiilor în anii puterii populare, cuprind exponate privind acțiunea de prevenire. Poate fi astfel urmărită aplicarea în practică a unei vaste activități tehnic-normative desfășurate de organele de stat sub conducerea Partidului, pentru a curma nu numai cauzele imediate ci a elimina însăși condițiile care pot crea teren prielnic incendiilor. Aceste condiții rezidă între altele în natura construcțiilor. Și de aceea vizitatorul, fie că este sau nu specialist, poate urmări și înțelege felul cum sînt construite diferitele obiective — șantiere, fabrici, rafinării și complexe de industrializarea lemnului, complexe chimice etc. — după normele de pază contra incendiilor.

De asemenea poate fi vizionată o mare varietate de metode și instalații de intervenție rapidă, începînd cu diferitele tipuri de stingătoare manuale și terminînd cu instalația sprinckler care declanșează automat apa la temperaturi înalte.

În aceste două săli expozitele prezentate degajă puternic ideea că numai printr-o vastă activitate politico-organizatorică și propagandistică de antrenare a maselor largi la munca de prevenire, a putut fi redusă frecvența ca și proporțiile incendiilor. Organizarea oamenilor muncii din obiective și localități în formații voluntare sau angajate de pompieri, controlul sistematic al normelor de pază contra incendiilor, munca educativă desfășurată în toate colectivele de muncă pentru apărarea proprietății socialiste, a bunurilor personale și a vieții oamenilor de primejdia incendiilor, sînt numai cîteva din formele concrete, care ilustrează în expoziție ideea de mai sus.

Atît la etajele 3 și 2, dar mai cu seamă la etajul 1 vizitatorii fac cunoștință cu machetele mașinilor de luptă contra incendiilor, de cele mai felurite tipuri, fabricate în R.P.R. Este o suită impresionantă care, vădește și aci, ca și în alte sfere de activitate, succesele politicii de industrializare socialistă a țării, inițiată și condusă de Partidul Muncitoresc Român. Țara noastră produce astăzi aproape tot materialul din dotarea pompierilor, de la cel mai simplu pînă la puternicul autotun al cărui jet de apă poate dărîma zidurile.

Cu acest material, cantitativ și calitativ net superior celui din vechea Romînie, elementul om are condiții noi de a-și manifesta curajul și calitățile fizice și profesionale. Și, de aceea, la acest etaj 1, consacrat intervenției pentru lichidarea incendiilor, omul și tehnica nouă, apar ca un tot de nedespărțit. Conștient de misiunea sa nobilă, patriotică, umanitară, ostașul de tip nou crescut și educat în armata populară, dă patriei sale socialiste, toată puterea sa de luptă, tot elanul și chiar propria viață. Pe o placă de marmoră albă din muzeu sînt dăltuite numele eroilor din trupele de pompieri care au căzut în flăcări apărînd viața cetățenilor Republicii Populare Romîne și bunurile poporului muncitor.

Admirația pentru eroismul generațiilor trecute și prezente de pompieri străbate ca o concluzie de bază atît în slova copilărească a pionierilor cît și în fraza matură a oamenilor vîrstnici, care și-au scris aprecierile în cartea de impresii a muzeului.